باسمه تعالی

۳

﴿راهنمای تجزیه و ترکیب﴾

مهمترین نکته در یادگیری تجزیه و ترکیب، تمرین و ممارست است و نمیتوان روشی را یافت یا ابداع کرد که بدون تمرین و ممارست، بتواند تبحّر و توانایی تجزیه و ترکیب را به انسان ارزانی دارد. بنابراین مهمترین رکن تجزیه و ترکیب، تمرین است و تمرین و تمرین است و تمرین.
اما لازم است همین تمرینات، در ابتدای امر دارای چهارچوبی خاص باشد به این معنا که نوآموز، بداند که چه مواردی را باید در تجزیه و ترکیب در نظر بگیرد و آن موارد را بر جمله مورد نظر تطبیق کند.

روش کار:
برای تسلط بر تجزیه و ترکیب باید این نمودار را در کنار خود قرار داده و با کمک آن شروع به تجزیه و ترکیب نمایید و به مرور زمان سعی کنید موارد نمودار را به صورت ذهنی پیاده نمایید. مطمئن باشید که در یک مدت کوتاه به تمام نمودار مسلط خواهید شد.
ضمناً تعداد زیادی آیه و روایتِ تجزیه و ترکیب شده با این نمودار در سایت طلبگی تا اجتهاد موجود است که برای شروع میتوانید از آنها استفاده نمایید.

تجزیه و ترکیب

کلمه

- **انواع**
  - **اسم** ← **علامات**: ۱. مبتدا و خبر واقع شدن ۲. مضاف شدن ۳. لام تعریف گرفتن ۴. مجرور شدن ۵. تنوین گرفتن ۶و۷. مثنی و جمع شدن ۸. موصوف و صفت شدن ۹و۱۰. منادی و تصغیر شدن
  - **فعل** ← **علامات**: ۱. خبرواقع شدن ۲. قد گرفتن ۳و۴. سین و سوف گرفتن ۵. مجزوم شدن ۶. امر و نهی شدن ۷. ضمایر بارز مرفوعی گرفتن ۸. صرف شدن به ماضی و مضارع ۹و۱۰. تاء تأنیث ساکنه و نون تأکید گرفتن
  - **حرف** ← **علامات**: به تنهایی دارای معنای مستقل نبوده و دارای علامت خاصی نمی‌باشند
- **تجزیه**
  - **اسم** ← **ابعاد مورد بررسی**
    - ۱. **عدد**
      - مفرد
      - مثنی
      - جمع
        - سالم
          - مؤنث
          - مذکر
        - مکسر
    - ۲. **نوع**
      - مذکر
      - مؤنث ← علامات
        - تاء گرد: ة ← فاطمة
        - الف ممدوده: ـَـاء ← حمراء
        - الف مقصوره: ی، ـا ← کبریٰ
    - ۳. **جامد** / **مشتق**
      - اسم فاعل
      - اسم مفعول
      - صفت مشبّهه
      - اسم مبالغه
      - اسم تفضیل
      - اسم زمان
      - اسم مکان
      - اسم آلت
    - ۴. **نکره** / **معرفه**
      - عَلَم
      - ضمیر
      - اسم اشاره
      - اسم موصول
      - معرفه به ال
      - معرفه به اضافه
    - ۵. **معرب** / **مبنی**
      - ضمایر
      - اسم موصول
      - اسم اشاره
      - اسم شرط
      - اسم استفهام
      - مرکب مزجی
    - ۶. **نوع حرف آخر**
      - مقصور
      - منقوص
      - ممدود
      - صحیح الآخر
    - ۷. **منصرف** / **غیر منصرف**
      - علم مؤنث ← فاطمة
      - عَلَم غیرعربی ← ابراهیم
      - صفت بر وزن افعل ← اسود
      - جمع مکسر بر این اوزان
        - مفاعِل ← مساجد
        - مفاعیل ← مصابیح
        - فواعِل ← ضوارب
        - فواعیل ← دوانیق
        - أفاعل ← أکابر
        - أفاعیل ← أباطیل
      - اعلامی که «ان» زائده دارند ← عمران
      - اعلام دارای وزن فعل ← احمد
  - **فعل** ← **ابعاد مورد بررسی**
    - ۱. **زمان فعل**
    - ۲. **صیغه فعل**
    - ۳. **بناء فعل**
      - ثلاثی مجرد
      - ثلاثی مزید
      - رباعی مجرد
      - رباعی مزید
    - ۴. **وضعیت حروف اصلی**
      - **صحیح**
        - مهموز
        - مضاعف
        - سالم
      - **معتل**
        - مثال
        - اجوف
        - ناقص
        - لفیف
    - ۵. **لزوم و تعدی**
      - **لازم**
      - **متعدی**
        - بنفسه
        - به حرف جرّ
    - ۶. **معلوم و مجهول**
    - ۷. **اعراب و بناء**
      - **معرب**
      - **مبنی**
        - ماضی
        - صیغه۶و۱۲مضارع
        - مضارع مؤکّد به نون مباشر
        - امر حاضر
  - **حرف**
    - **عامل**
      - حرف جرّ
      - ناصب
      - جازم
      - مشبهه بالفعل
      - شبه به لیس
      - لای نفی جنس
    - **غیرعامل**
      - تعریف ← ال
      - عاطف ← فَ، وَ، ثم ...
      - نافیه ← لا، ما، اِن ...
      - استفهام ← هل، أ
      - استقبال ← سَ، سوف
      - تأکید ← لَ، نون، قد
      - استثناء ← الّا، غیر، سوی
      - نون وقایه
      - واو حالیه
      - فاء جواب شرط
      - مای کافه
      - حرف تفصیل ← اَمّا
      - حرف امتناع ← لولا
- **ترکیب اسم**
  - **رفعی**
    - فاعل
    - نائب فاعل
    - مبتدا
    - خبر
    - اسم افعال ناقصه
    - اسم افعال مقاربه
    - اسمِ ما و لای شبیه به لیس
    - خبر حروف مشبهه بالفعل
    - خبر لای نفی جنس
    - تابع اسم مرفوع
  - **نصبی**
    - مفعول
    - حال
    - تمیز
    - مستثنی
    - منادی
    - خبر افعال ناقصه
    - خبر افعال مقاربه
    - خبر حروف شبیه به لیس
    - اسم حروف مشبهه بالفعل
    - اسم لای نفی جنس
    - اسم تابع اسم منصوب
  - **جرّی**
    - مجرور به حرف جرّ
    - مضاف الیه
    - تابع اسم مجرور

جمله

- **ترکیب**
  - **جمله اسمیه**
    - گاهی «خبر» واقع میشود ← الکَسَلُ **عاقبتُه الفقرُ**
    - گاهی مفعول است ← قال علی(ع): **العفافُ زینةُ الفقرِ**
    - گاهی «حال» است ← جاء علیٌّ **و هو ضاحکٌ**
    - گاهی «صفت» است ← رأیتُ مسلماً **قلبُهُ طاهرٌ**
    - گاهی «صله» است ← شاهدنی الذی **أبوهُ خطیبٌ**
  - **جمله فعلیه**
    - گاهی خبر واقع میشود ← الحسودُ **لا یسودُ**
    - گاهی خبر افعال ناقصه است ← انفسَهم کانوا **یَظلمون**
    - گاهی خبر افعال قرب و رجا است ← عسی ربکم **أن یرحمَکم**
    - گاهی مفعول است ← قال: **جاء المعلمُ الی المدرسه**
    - گاهی حال است ← و جاؤوا اباهم عشاءً **یبکون**
    - گاهی صفت است ← رأیتُ رجلاً **یَصیحُ**
    - گاهی مضاف الیه است ← هذا یومُ **ینفعُ الصادقین صِدقُهم**
    - گاهی صله است ← شاهدنی الذی **احبُّهُ**
    - گاهی خبر حروف مشبهه است ← إنَّ الحسناتِ **یُذهِبنَ** السیّئاتِ

تهیه و تدوین: سایت طلبگی تا اجتهاد tt-ej.ir